

राजाराम मोहन रॉय: राजा राम मोहन रॉय हे ब्राह्मो समाजाचे संस्थापक (पहिल्या भारतीय सामाजिक-धार्मिक सुधारणा चळवळींपैकी एक) एक थोर विद्वान आणि स्वतंत्र विचारवंत होते. ते एक धार्मिक आणि समाजसुधारक होते आणि 'आधुनिक भारताचे जनक' किंवा 'बंगाल रेनेसान्सचे जनक' म्हणून ओळखले जातात.

या लेखात राजा राम मोहन रॉय – भारतीय समाजसुधारक यांच्याविषयी सांगितले आहे. राजा राम मोहन रॉय खाली दिलेल्या link वरून पीडीएफ नोट करू शकतात.

राजाराम मोहन रॉय (Raja Ram Mohan Roy)

अलिकडेच, सांस्कृतिक मंत्रालयाने राजा राम मोहन रॉय यांच्या 250 व्या जयंतीनिमित्त त्यांच्या स्मरणार्थ एका उद्घाटन सोहळ्याचे आयोजन केले आहे. हा घटक **MPSC Exam** आणि इत्यादी परीक्षांसाठी उपयुक्त आहे.

- राजा राम मोहन रॉय लायब्ररी फाउंडेशन, सॉल्ट लेक, कोलकाता येथे आणि कोलकाताच्या सायन्स सिटी सभागृहात उद्घाटन समारंभाचे आयोजन करण्यात आले होते.
- हा एक वर्षाचा उत्सव आहे जो पुढील 22 मे पर्यंत सुरू राहील.
- राजा राम मोहन रॉय यांची 250 वी जयंती आणि राजा राम मोहन रॉय लायब्ररी फाउंडेशनचा 50 वा स्थापना दिवस होता.
- सांस्कृतिक मंत्रालयाने राजा राम मोहन रॉय लायब्ररी फाउंडेशनमध्ये राजा राम मोहन रॉय यांच्या प्रतिकात्मक पुतळ्याचे उद्घाटन केले आहे.

राजा राममोहन रॉय यांची माहिती: Key Facts

खाली दिलेल्या सारणी मध्ये तुम्हाला राजाराम मोहन रॉय यांच्या विषयीचे महत्त्वाची माहिती मिळणार आहे:

राजा राम मोहन रॉय: Key Facts	
नाव(Name)	राजा राम मोहन रॉय
जन्म (Birthday)	22 मे 1772
जन्मस्थान (Birthplace)	पश्चिम बंगालमधील हुगळी जिल्ह्यातील राधानगरी या गावात
आई (Mother Name)	तारिणीदेरी
वडील (Father Name)	ब्रजविनोद रॉय
मुले (Children Name)	राधाप्रसाद रॉय, रामप्रसाद रॉय
पत्नी (Wife Name)	देवी उमा
मृत्यू (Death)	27 नोव्हेंबर 1833
लोकांनी दिलेली पदवी	राजा

कोण होते राजाराम मोहन रॉय?

मे १७७२ मध्ये बंगाल प्रेसिडेन्सीतील हुगळी जिल्ह्यातील राधानगरी येथे एका सनातनी बंगाली हिंदू कुटुंबात जन्म झाला. [MPSC Syllabus](#) साठी हा घटक अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहे.

- राम मोहनचे शिक्षण - त्यांना उच्च शिक्षणासाठी पाटणा येथे पाठविण्यात आले जेथे त्यांनी पर्शियन आणि अरबी भाषांचे शिक्षण घेतले. त्याने कुराण, प्लेटो व अरिस्टॉटल यांच्या ग्रंथांचे अरबी भाषांतर व सूफी गूढवादी कवींच्या कलाकृती

वाचल्या. वयाच्या पंधराव्या वर्षापर्यंत राजा राममोहन रॉय बांग्ला, पर्शियन, अरबी आणि संस्कृत भाषा शिकले होते. हिंदी आणि इंग्रजी भाषाही त्यांना अवगत होत्या.

- त्यांनी वाराणसीला जाऊन वेद, उपनिषदे व हिंदू तत्त्वज्ञान यांचा सखोल अभ्यास केला.
- त्यांनी ख्रिश्चन धर्माचा आणि इस्लाम धर्माचाही अभ्यास केला.
- वयाच्या सोळाव्या वर्षी त्यांनी हिंदू मूर्तीपूजेचे तर्कशुद्ध विवेचन लिहिले.
- इ.स.१८०९ ते इ.स.१८१४ या काळात त्यांनी ईस्ट इंडिया कंपनीच्या महसूल विभागातही काम केले ते वुडफोर्ड व डिग्बी यांचे वैयक्तिक दिवाण म्हणूनही कार्यरत होते.
- १८१४ पासून त्यांनी आपले जीवन धार्मिक, सामाजिक आणि राजकीय सुधारणांसाठी समर्पित केले.
- 'भारतातील आधुनिक युगाचे उद्घाटक' या शीर्षकाच्या आपल्या भाषणात टागोरांनी राम मोहन यांचा उल्लेख 'भारतीय इतिहासाच्या जडणघडणीत एक तेजस्वी तारा' असा केला होता.
- मुघल राजा अकबरशाह दुसरा (बहादुरशाहाचा पिता) याचा राजदूत म्हणून त्याने इंग्लंडला भेट दिली आणि तेथे एका रोगाने त्याचा मृत्यू झाला. सप्टेंबर १८३३ मध्ये इंग्लंडमधील ब्रिस्टल येथे त्याचे निधन झाले.
- त्याला दिल्लीचा मुघल सम्राट अकबर दुसरा याने 'राजा' ही उपाधी दिली होती, ज्याच्या व्यथा तो ब्रिटिश राजासमोर मांडतो.

राजा राम मोहन रॉय यांचे आर्थिक आणि राजकीय योगदान

राजा राम मोहन रॉय प्रभावित झाले आणि त्यांनी ब्रिटिश संवैधानिक शासन प्रणाली अंतर्गत लोकांना दिलेल्या नागरी स्वातंत्र्याची प्रशंसा केली. त्यांना त्या शासन पद्धतीचे फायदे भारतीय लोकांपर्यंत पोहोचवायचे होते.

करांसाठी सुधारणा -

- बंगाली जमीनदारांच्या जाचक प्रथांचा त्यांनी निषेध केला.
- किमान भाडे निश्चित करण्याची मागणी त्यांनी केली.
- त्यांनी परदेशात भारतीय वस्तूवरील निर्यात शुल्क कमी करण्याची मागणी केली आणि करमुक्त जमिनीवरील कर रद्द करण्याची मागणी केली.
- त्यांनी ईस्ट इंडिया कंपनीचे व्यापारी अधिकार रद्द करण्यासाठी आवाज उठवला.
- **वृत्तपत्र स्वातंत्र्य:** ब्रिटिश सरकारच्या अन्यायकारक धोरणांच्या विरोधात ते बोलले, विशेषतः प्रेस स्वातंत्र्यावरील निर्बंध. आपल्या लेखनातून आणि उपक्रमांद्वारे त्यांनी भारतातील मुक्त प्रेसच्या चळवळीला पाठिंबा दिला.
- 1819 मध्ये लॉर्ड हेस्टिंग्जने प्रेस सेन्सॉरशिप शिथिल केली तेव्हा राम मोहन यांना तीन जर्नल्स सापडली- द ब्राह्मणिकल मॅगझिन (1821); बंगाली साप्ताहिक, संवाद कौमुदी (१८२१); आणि पर्शियन साप्ताहिक, मिरत-उल-अकबर.
- **प्रशासकीय सुधारणा:** त्यांनी भारतीय आणि युरोपियन यांच्यात समानतेची मागणी केली. त्यांना सर्वोच्च सेवांचे भारतीयीकरण आणि न्यायपालिकेपासून कार्यपालिकेचे वेगळेपण हवे होते.

राजा राम मोहन रॉय यांचे सामाजिक योगदान

सामाजिक आणि राजकीय परिवर्तनाची साधने म्हणून त्यांनी सुधारणावादी धार्मिक संघटनांची कल्पना केली

- 1814 मध्ये त्यांनी आत्मीय सभा, 1821 मध्ये कलकत्ता युनिटेरियन असोसिएशन आणि 1828 मध्ये ब्राह्मो सभा किंवा 1828 मध्ये ब्राह्मो समाज स्थापन केला.
- त्यांनी स्त्रियांच्या हक्कांसाठी मोहीम चालवली, ज्यात विधवांना पुनर्विवाह करण्याचा अधिकार आणि स्त्रियांना मालमत्ता ठेवण्याचा अधिकार यांचा समावेश आहे.
- त्यांच्या प्रयत्नांमुळे 1829 मध्ये भारताचे तत्कालीन गव्हर्नर-जनरल लॉर्ड विल्यम बेंटिक यांनी सती प्रथा रद्द केली आणि बहुपत्नीत्वाच्या प्रथेला विरोध केला.

- राजा राम मोहन रॉय यांनी जातिव्यवस्था, अस्पृश्यता, अंधश्रद्धा आणि मादक पदार्थांच्या वापराविरुद्ध प्रचार केला.
- त्यांनी बालविवाह, बहुपत्नीत्व, स्त्रियांची निरक्षरता आणि विधवांच्या खालावलेल्या अवस्थेवर हल्ला चढवला.
- बुद्धिवाद आणि आधुनिक वैज्ञानिक दृष्टिकोन यावर त्यांनी भर दिला
- त्यांनी त्यावेळच्या हिंदू समाजाच्या कथित कुप्रथांविरुद्ध लढा दिला.
- त्यांनी 'संवाद कौमुदी' हे बंगाली साप्ताहिक वृत्तपत्र सुरू केले जे नियमितपणे सती प्रथेला रानटी आणि हिंदू धर्माच्या तत्वांच्या विरोधात निषेध करत असे.

राजा राम मोहन रॉय यांचे शैक्षणिक योगदान

पाश्चिमात्य वैज्ञानिक शिक्षणाचे शिक्षण भारतीयांना इंग्रजीतून देण्यासाठी त्यांनी अनेक शाळा सुरू केल्या.

- पारंपरिक भारतीय शिक्षण पद्धतीपेक्षा इंग्रजी भाषेतील शिक्षण श्रेष्ठ आहे, असे त्यांचे मत होते.
- १८१७ मध्ये हिंदू महाविद्यालय शोधण्याच्या डेव्हिड हेअर यांच्या प्रयत्नांना त्यांनी पाठिंबा दिला, तर रॉय यांच्या इंग्रजी शाळेत यांत्रिकी आणि व्होल्टेअरचे तत्त्वज्ञान शिकवले.
- १८२२ मध्ये त्यांनी इंग्रजी शिक्षणावर आधारित एका शाळेची स्थापना केली.
- १८२५ मध्ये त्यांनी वेदान्त महाविद्यालयाची स्थापना केली जिथे भारतीय शिक्षण आणि पाश्चात्य सामाजिक आणि भौतिक विज्ञान या दोन्ही विषयांचे अभ्यासक्रम शिकवले गेले.

राजा राम मोहन रॉय यांचे धार्मिक योगदान

राजा राम मोहन रॉय यांच्या तुहफत-उल-मुवाहिद्दीन (देववाद्यांना भेट) 1803 मध्ये प्रकाशित झालेल्या पहिल्या प्रकाशित ग्रंथाने तर्कहीन धार्मिक समजुती उघड केल्या.

त्यांनी मूर्तिपूजेला आणि हिंदूंच्या भ्रष्ट प्रथांना, साक्षात्कार, पैगंबर, चमत्कार इत्यादींवर विश्वास ठेवण्यास विरोध केला.

- ते हिंदू धर्मातील बहुदेववादाच्या विरोधात होते. त्यांनी धर्मग्रंथात दिल्याप्रमाणे एकेश्वरवादाचा पुरस्कार केला.
- 1814 मध्ये, त्यांनी मूर्तिपूजा, जातीय कठोरता, निरर्थक कर्मकांड आणि इतर सामाजिक विकृतींविरुद्ध मोहीम करण्यासाठी कलकत्ता येथे आत्मीय सभेची स्थापना केली.
- त्याने ख्रिस्ती धर्माच्या कर्मकांडावर टीका केली आणि ख्रिस्ताला देवाचा अवतार म्हणून नाकारले. येशूच्या प्रिसेट्स (1820) मध्ये, त्याने नवीन कराराचा नैतिक आणि तात्विक संदेश, ज्याची त्याने प्रशंसा केली, त्याच्या चमत्कारी कथांपासून वेगळे करण्याचा प्रयत्न केला.
- त्यांनी वेद आणि पाच उपनिषदांचा बंगालीत अनुवाद केला.

राजा राम मोहन रॉय यांची विचारधारा

पाश्चात्य आधुनिक विचारांनी प्रभावित होऊन राम मोहन रॉय यांनी बुद्धिवाद आणि आधुनिक वैज्ञानिक दृष्टिकोनावर भर दिला.

- त्यांचा असा विश्वास होता की धार्मिक सनातनी समाजाची स्थिती सुधारण्याऐवजी दुखापतीची कारणे बनली आहेत, त्रासदायक आहेत आणि सामाजिक जीवनासाठी हानिकारक आहेत आणि लोकांसाठी त्रासदायक आहेत.
- त्यांचा असा विश्वास होता की यज्ञ आणि विधी लोकांच्या पापांची परतफेड करू शकत नाहीत; हे आत्म-शुद्धी आणि पश्चात्तापाद्वारे केले जाऊ शकते. धार्मिक सुधारणा म्हणजे सामाजिक सुधारणा आणि राजकीय आधुनिकीकरण या दोन्ही गोष्टींवर त्यांचा विश्वास होता.
- त्याच्या मूळ बंगालमधील धार्मिक आणि सामाजिक परिस्थितीचा न्हास ही त्याची तात्काळ समस्या होती.
- ते जातिव्यवस्थेचे कट्टर विरोधक होते आणि सर्व मानवांच्या सामाजिक समानतेवर त्यांचा विश्वास होता.
- राम मोहन इस्लामिक एकेश्वरवादाकडे आकर्षित झाले होते आणि असा विश्वास होता की एकेश्वरवादाने मानवतेसाठी एका वैश्विक मॉडेलचे समर्थन केले. ते म्हणाले की, एकेश्वरवाद हा वेदांताचाही मूलभूत संदेश आहे.

- एकल, एकतावादी देवाची त्यांची कल्पना सनातनी हिंदू धर्मातील बहुदेववाद आणि ख्रिश्चन त्रिमूर्तीवादासाठी सुधारात्मक होती.
- निरक्षरता, सती, पर्दा, बालविवाह इत्यादी अमानवीय अत्याचारांपासून स्त्रियांची मुक्तता झाल्याशिवाय हिंदू समाजाची प्रगती होऊ शकत नाही, यावर त्यांनी भर दिला.
- सती हे प्रत्येक मानवी आणि सामाजिक भावनांचे उल्लंघन आणि वंशाच्या नैतिक अवनतीचे लक्षण म्हणून त्यांनी वर्णन केले.

राजा राम मोहन रॉय - साहित्यिक कार्य

खाली दिलेल्या सारणी मध्ये राजाराम मोहन रॉय यांचे साहित्यिक कार्य यांची यादी दिलेली आहे:

Literary Work	Year
Tuhfat-ul-Muwahhidin	1804
Vedanta Gantha	1815
Kenopanishads, Translation of an abridgment of the Vedanta Sara, Ishopanishad	1816
Kathopanishad	1817
A Conference between the Advocate for, and an Opponent of Practice of Burning Widows Alive (Bengali and English)	1818
Mundaka Upanishad	1819
The Precepts of Jesus- The Guide to Peace and Happiness , A Defence of Hindu Theism	1820
Bengali Grammar	1826
History of Indian Philosophy , The Universal Religion	1829
Gaudiya Vyakaran	1833